

TÜRKİYE’DE CÖNKLER ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARA DAİR

Meltem YILMAZ*

ÖZET

Milletlerin geleceği, bugünün ve dünün değerleri üzerine kurulur. Sağlam bir gelecek oluşturmak için, düne ait kültürel unsurların gün yüzüne çıkarılıp değerlendirilmesi gerekir. Türk halk kültürü ve edebiyatı sahasında geçmişe ait değerleri barındıran en önemli eserlerden birisi de cönklerdir. Oluşumunu ve gelişimini halkın içinde tamamlayan, zamanın tüm olumsuz şartlarına direnerek günümüze kadar gelebilen cönkler, Âşık edebiyatı, Tasavvuf edebiyatı, Halk edebiyatı, Halk bilimi ve Klasik edebiyat gibi edebiyat biliminin farklı dallarına kaynaklık ederler. Genelde halk şairlerinin şiirlerini ihtiva etmekle birlikte yer yer Klâsik edebiyatımıza mensup şairlerin şiirlerini de ihtiva eden cönklerde, halkın tarihi, yaşam biçimi, gelenek görenek ve inanışlarına dair de birçok malzeme bulunur. Bu bakımdan cönkler, sözlü edebiyat araştırmalarında yeni malzemeler çıkarma ve bu malzemeleri araştırmacıların dikkatlerine sunma da önem arz ederler.

Cönklerin, iç ve dış özellikleri araştırmacılar tarafından incelendiğinde, Türk kültürü, tarihi, edebiyatı ve sanatına dair birçok önemli bilgiye ulaşılabilir. Bu açıdan cönklerdeki şiirlerden hareketle devrin şiir anlayışı, popüler şairleri / şiirleri, edebi zevki, saz şairlerinin ya da divan şairlerinin hiç bilinmeyen şiirlerine de ulaşılabilir. Zengin dil özellikleri ile cönkler, yazıldıkları devirlerin ağız özelliklerini, mahallî kelime, deyim ve atasözlerini de barındırırlar. Dolayısıyla cönkler, geçmişten günümüze Türk dilinde ortaya çıkan değişimleri de gösteren kaynak niteliğinde eserlerdir. Deyim yerindeyse cönkler Halk şiirimizin özü, gözesi ve aynı zamanda bütün bir birikimi, hazinesidir.

Türk edebiyatının en önemli yazılı kaynaklarından olan cönkler üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda cönkler, şekil, muhteva, önem gibi farklı açılardan incelenmiş ve ele alınmıştır. Bu yazıda Türkiye’de cönkler üzerine yapılan yayımların, belli başlıları hakkında, çalışmaların yayım yılları esas alınarak özlü tanıtımları yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cönk, cönklerin önemi, yazılı kaynak, Türk halk kültürü, Türk edebiyatı.

ABOUT THE STUDIES RELATED TO CONK IN TURKEY

ABSTRACT

Future of nations are based on the values of today and the past. In order to provide a steady future, it is necessary to reveal and evaluate the components of past cultures. Conks are one of the most

* Arş. Gör., Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
e-posta:yilmazmeltem5@gmail.com

significant pieces of work including the Turkish Folk Culture and Literature. Completing its formulation and development in public and resisting to the all of the negative conditions of time and extending to today, Conks are the resources of a variety of Literature fields such as Minstrel Literature, Sufi Literature, Folk Literature, Folklore and Classical Literature. In conks which generally both embody poems of minstrels and partly embody poems of poets who are member Classical Literature, there are lots of things related to history of folk,lifestyle, customs and belief of folk. In terms of this, Conks become more of an issue about having new perspectives following the searches of Oral Literature and presenting this new perspectives to the attention of researchers.

When internal and external features of Conks are examined by researchers, it can be reached many important information related to Turkish culture, history, literature and art. With reference to poems in Conks, sense of poem,pop poets /poems , literary taste and unknown poems ever of minstrel poets and divan poets can be reached. With reach features of language, Conks include in dialectal features of the time written in,topical words, idioms and proverbs. Accordingly, Conks are works which have a quality of source to show changes in Turkish language from past to now. So to say, Conks are essence of folk poetry, source and also accumulation and treasure.

Many studies have been done so far about Conks which are one of the most important sources of Turkish literature. In this article, introduction of fundamental publications related to Conks in Turkey and their brief introductory information is worked by grounding on the publication dates of those publications.

Key Words: Konk, importance of conks, written resource, Turkish folk culture, Turkish literature.

Giriş

Cönklerin Divan edebiyatındaki karşılıkları diyebileceğimiz şiir mecmuaları üzerinde, başta MESTAP (Şiir Mecmualarının Sistemik Tasnifi Projesi)¹ olmak üzere birçok çalışma başlatıldığı bilinmektedir. Fakat cönkler üzerinde henüz sistemik bir çalışma yapılmamış ve cönkler âdeta kendi kaderlerine terk edilmiştir. Sadece Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Türkiye yazmalarını tanıtmak amacıyla hazırladığı yazmalar.gov.tr adresinde kayıtlı 571 adet cöngün mevcudiyeti bile üniversitelerimizde yapılan yirmi altı lisansüstü tez çalışması ve yine çok sınırlı sayıdaki diğer akademik çalışmaların nicelik olarak ne kadar yetersiz olduğunu açıklamaya yeter. Hâlbuki cönkler; pek çoğu, içinde Klasik Türk edebiyatı ve Tekke edebiyatına dair de zengin malzemeler taşımakla birlikte özellikle Türk Halk edebiyatının en büyük, en önemli ve en temel kaynaklarıdır. Deyim yerindeyse cönkler, Halk şiirimizin özü, gözesi ve aynı zamanda bütün bir birikimi, hazinesidir. Bu itibarla, başta alan çalışanı akademisyen ve araştırmacılar tarafından -eğer mümkün olursa MESTAP benzeri geniş projeler çerçevesinde-cönkler bir an önce ele alınmalı, bu muazzam hazinenin cevherleri bir bir gün yüzüne çıkartılmalıdır. Böyle bir projenin yapılabilmesi için de, Türkiye ve dünya kitaplıklarındaki cönklerin envanterleri çıkartılmalı, bundan daha önce ise cönkler üzerine yapılan çalışmaları içeren derli toplu bir bibliyografya çalışması yapılmalıdır.

¹ MESTAP hakkında bk. <http://mecmualar.tr.gg/MESTAP-Projesi-Hakk%26%23305%3Bnda.htm>; Köksal 2012:409-431.

Biz, bugüne kadar Türkiye’de cönkler üzerine yapılan çalışmaları aktaran iki bibliyografya çalışması tespit ettik. Bunlardan ilki, Mete Taşlıova tarafından hazırlanan ve Dursun Yıldırım’ın, *Elyazması Bir Kitap Türü: Cönk / Cönkler* adlı kitabının sonunda (2013: 177-180) yer alan sınırlı sayıda künyeden oluşmuş bir kaynakçadır. Diğeri ise Duygu Kayalık Şahin (2015: 709-726) tarafından hazırlanan bibliyografya çalışmasıdır.

Takdir edilir ki, cönklerden yararlanılarak yapılan çalışmaların hepsine ulaşmak oldukça zordur. Bu nedenle yazımızda değerlendirilen bütün çalışmalar, başlığında mutlaka “cönk / cöng” kelimesi bulunan yayımlar olacaktır. Türkiye’de cönkler üzerine yapılan yayımların belli başlıları hakkında ise çalışmaların yayım yılları esas alınarak “Kitaplar”, “Tezler”, “Makaleler / Bildiriler” ve “Ansiklopedi Maddeleri” başlıkları altında özlü tanıtımları yapılmaya çalışılacaktır.

Kitaplar

Cönkleri konu edinen kitap sayısı az olduğu için, bunların hepsini değerlendirmeyi uygun gördük.

1993 yılında, Ahmet Özdemir’in *Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz* adlı kitabı İstanbul: Veli Yayınları tarafından yayımlanır. (224 s.)

Yazar, “Giriş” bölümünde kitabına, gelenekte âşık kelimesi yerine saz şairi ya da halk şairi ibareleri kullanıldığı için “*Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz*” adını verdiğini belirtir. Kısaca cönkler hakkında verilen bilgilerle başlayan kitapta, daha sonra 16. yüzyıldan günümüze kadar yazılı kaynaklarda rastlanılan Kaygusuz Abdal, Öksüz Dede, Kayıkçı Kul Mustafa, Âşık Ömer gibi 26 halk şairinin hayat hikâyeleri ile birtakım şiirleri bulunur.

2000 yılında ise, Bahri Koçoğlu’nun yazdığı *Cönkler- Yozgatlı Şairlerin İki Yüz Yıl Öncesi Şiirleri* adlı kitap, Yozgat: Vizyon Matbaacılık tarafından neşredilir. (211 s.)

Kitap, Bahri Koçoğlu’nun elinde bulunan üç cönk ile hocası Yılmaz Göksay’dan aldığı bir cönkte yer alan Âşık Hüseyin, Âşık Talip, Âşık Osman gibi Yozgatlı 19 halk şairinin şiirlerinden oluşturulmuştur.

“İçindekiler” bölümü kitabın sonunda yer alır. Kitap, yayıma destek olan Dursun Uyar’ın “Takdim”, Bahri Koçoğlu’nun “Cönkler Hakkında Bilgi” ve “Sözbaşı” başlıklı kısa yazıları ile başlar. Daha sonra “Cönk (1)”, “Cönk (2)”, “Cönk (3)” ve “Cönk (4)” başlığı altında önce cönkler tanıtılır, ardından da cönklerin içerisinde yer alan şairlerin şiirleri numaralandırılarak aktarılır. Bazı şiirler, “Nat-ı Muhammed Mustafa”, “İlahi-yi Kâbe”² gibi başlıklar altında verilir. Şiirlerde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin anlamları, ilgili şiirlerin altında dipnotlarla gösterilir.

² Yazımızda çalışmalardaki, başlık ve isimlerin imlâsına müdahale edilmemiştir

2000 yılından iki sene sonra, Yatağanoğlu Alimcan'ın *Dedemin Cönkünden Alevi-Bektaşî Şiirleri* adlı kitabı, İstanbul: Kaynak Yayınları tarafından yayımlanır. (287 s.)

Yazar, Önsöz'ünde dedelik kurumunun Alevilik'teki en saygın kurumlardan biri olduğunu belirterek, "*Soyumuza ve töremize saygımızın ifadesi olarak kitaba Dedemin Cönkünden ismini verdik*" der. Kitap, Manisa'daki Yatağan Dede Tekkesi'nden kalma iki adet cönkten hareketle oluşturulur.

Kitapta, "Pir Sultan Abdal, Hatayi, "Kul Himmet, Seyyid Nesimi" gibi 68 Alevi-Bektaşî şairin nefesleri, hayatlarına dair kısa bilgiler ile bazı nefeslerin orijinal fotoğraflarına yer verilir.

M. Sabri Koz (2004: 14-19) ve Yusuf Turan Günaydın (2005: 287-289) tarafından kaleme alınan iki yayımda, söz konusu kitaba ilişkin eleştirel yaklaşımlar bulunur.

Yine 2002'de Müjgân Cunbur, Dursun Kaya ve Niyazi Ünver tarafından hazırlanan *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Cönkler)-VII* adlı, Ankara: Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanır. (289 s.)

Bu kitap, Türkiye Yazmalarının Toplu Kataloğu (TÜYATOK) Projesi'nin bir parçasıdır. Katalogda Millî Kütüphanede yer alan 300 adet cöngün dökümü yapılır ve her bir cöngün şekil, muhteva ve içerik özellikleri hakkında bilgi verilir. Çalışmanın sonuna, katalogda tanıtılan cönklerin metinlerinden hareketle oluşturulmuş "Şair Adları", "Eser Adları", "Müstensihler" dizini ile cönklerin demirbaş ve bant numaralarına göre oluşturulmuş "İstinsah Tarihleri Analizi" eklenmiştir.

Aradan geçen dört yıldan sonra 2006 yılında, Sadık Efe'nin yazdığı *Battal Gazi Destanı (Cönk)* isimli kitap, Çorum: Özkale Matbaacılık tarafından neşredilir. [42 (?) s.]

Eser, Sadık Efe'nin şahsi kütüphanesinde bulunan, müstensihi ve istinsah tarihi bilinmeyen bir cönkteki şiirlerin Latin harflerine çevrilmiş hâlidir. Adını, cöngün içinde yer alan Battal Gazi Destanı'ndan alan kitapta, ayrıca "Destan-ı İki Evli", "İlahi", "Koşma" gibi başlıklar altında şiirlere de yer verilir. Kitabın sonunda da cöngün tıpkıbasımı vardır.

Belirtilen yayımdan bir sene sonra, 2007'de Şahin Köktürk tarafından *Cönklerden Bir Cönk Amasya Cönkü* adlı kitap İstanbul: E Yazı Yayınları tarafından neşredilir. (155 s. + tıpkıbasım)

Köktürk'ün yayımlamış olduğu eserin orijinal metni, Amasya Bayezit İl Halk Kütüphanesi'nde, 3876 (T.811.2108. 05 Ba 1078) numarada kayıtlıdır. Kitabın "Giriş" kısmında cönk ve cönkler hakkında bilgiler verildikten sonra incelenen cönk, iç ve dış özellikleri ile tanıtılır.

Kitapta, “Âşık Ömer, Gevherî, Kul Mustafa” gibi birçok halk şairinin şiirlerine, “Türkü, Şarkı, Manî, Koşma” gibi başlıklar altında verilen anonim eserlere ve “Kerem ile Aslı Hikâyesi”nin tam metnine yer verilir.

Yazar, cöngü sadece Latin harflerine aktarmakla yetinmeyip, cönkte bulunan şiirlerin eşmetinlerini de araştırır. Araştırma sonucunda elde ettiği bilgileri ise, dipnot usulü ile gösterir. Kitabın sonunda da, cönkteki metinlerden hareketle oluşturulmuş “Şiirler Dizini”, “Yer ve Şahıs Adları Dizini”, “Kaynakça” ve cöngün tıpkıbasımı bulunur.

2008’de Baki Yaşa Altınok’un yazdığı *Pehlivanlı Türkmen Aşireti Cönkleri* isimli kitap, Ankara: Ahi Kitap tarafından yayımlanır. (423 s.)

Kitap, Oğuzların Bayat Boyu’nun Pehlivanlı Türkmen aşiretine bağlı kişiler tarafından yazılan üçü eski, biri de yeni harflerle yazılmış, dört el yazmasından derlenerek oluşturulmuştur.³

Kitapta “İçindekiler” bölümü yoktur. Kitap, yayıma destek olan Mustafa Özbek’in “Sunuş” ve Altınok’un “Önsöz” ve “Giriş” ana başlığı altında verilen, dört defterin şekilsel özelliklerine, müstensihlerine, muhtevalarına ve önemine değinen bir bölümle başlar.

Altınok, müstensihleri belli olmayan defterlerde yer alan şairlerin şiirlerini, şair adlarına göre alfabetik sıra ile aktarır. Yazar, şiirlerini aktardığı bazı şairlerin biyografilerine dair bilgilere de yer verir. Çoğunlukla Alevi-Bektaşî edebiyatına mensup şairlerin (Bezmî, Budala, Cemâl, Dedemoğlu vd.) şiirlerinden oluşan kitabın sonunda, söz konusu defterlerin bazı sayfalarından örneklere yer verilir.

Yaşar Alparslan ve Serdar Yakar’ın müşterek kitapları “*Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şairlerine Ait Şiirler*”, 2009 yılında Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı tarafından neşredilir. (140 s.)

Kitap, Maraşlı merhum öğretmen ve gazeteci A. Saim Emirmahmutoğlu’nun özel arşivinde (ikisi fotokopi, biri orijinal hâlde) bulunan üç cöngün incelenmesiyle oluşturulmuştur.

Alparslan’ın “Takdim” yazısı ile başlayan kitabın muhtevalarını, “Arif, Beyoğlu, Fermânî, Filârî, Şâzî” gibi Maraşlı 18 şaire ait şiirler ile yazarı belli olmayan ama muhtemelen evde kalmış bir kız tarafından yazıldığı düşünülen “Küskünlük Destanı” başlıklı bir şiir oluşturur.

³ Altınok tarafından cönk olarak nitelendirilen el yazmalarının klasik cönk tanımından oldukça uzak olduğu görülür. Zira yazar, elindeki el yazmalarını tanıtırken şu ifadeleri kullanır: “1. 22x36 boyutlarındaki birinci hamur kâğıtların dörde katlanmasıyla oluşturulmuş cönk. 2. 9.4x16 cm boyutlarında yeşil cilt kapaklı çizgili defter. 3. 11.8x19 boyutlarında kareli kâğıda yazılmış evrak. 4. 13.9x19 boyutlarında çizgili birinci hamur kâğıda yeni harflerle yazılmış defter.” (Altınok 2008: 8).

Son olarak 2013’de Dursun Yıldırım’ın, *El Yazması Bir Kitap Türü: Cönk / Cöng (Kayıp Saraybosna Cöngü Bağlamında)* adlı kitabı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından neşredilir. (180 s.)

Yıldırım kitabı, cönk adlı defterlerin kültürümüze ne zaman, nasıl ve nerede girdiği, hangi değişimleri geçirip son hüviyetini kazandığı konusunda ileri sürdüğü bazı tespit ve değerlendirmeler ile bir cöngün nasıl incelenmesi gerektiği hususundaki görüş ve uygulamalarını içeren derli toplu bir çalışmadır. Bu kitabın bir özelliği de, bir edebî terim ve tür olarak “cöng”ü kitap bazında ele alan ilk ve tek çalışma olmasıdır.

Eserin “Giriş” kısmında, Türk kültüründe yazı, kâğıt ve bitişin (defterin) mazisi hakkında bilgi verilir. “I. Bölüm”de cönk ve cönkler, terim ve tür olarak muhtelif açılardan incelenerek cönklerin kültür tarihimizdeki değişim serüvenine dair bazı tespit ve değerlendirmelere yer verilir.

Sözbaşı’nda, cönkleri “*kendi başına, bütün özellikleri göz önünde tutularak, tarihi seyir boyunca geçirdiği tekâmül ve değişim süreçleri içinde ele alınıp incelenmesi icap eden önemli bir kültür mirası*” olarak nitelendiren yazar, kitabın “II. Bölüm”ünde bu görüşüne uygun olarak kaybolan Saraybosna cöngünün hikâyesini, muhtevasını, incelediği cöngü neden bu adı verdiğini açıklayarak Bosna ile ilgili (Bosna tarihi, günlük hayatı gibi) kısa bilgilere yer verir. Belirtilen bölümde yazar, cönkte yer alan türkü metinlerini de konuları bakımından tasnife tabi tutarak değerlendirir. Ayrıca cönkteki, Divân şiirinden seçilmiş beyitler ile muhtelif kayıtlar hakkındaki düşünce ve değerlendirmelerini de aktarır.

“III. Bölüm” de, cöngün tamir edilmiş çevriyazı metinleri ile orijinal metinleri bulunur.

Çalışmanın sonunda metinde geçen özel isim ve terimlerin yer aldığı bir “Dizin” vardır. “Ekler” başlığı altında ise, Şinasi Tekin’in *Eski Türklerde Yazı, Kâğıt ve Kitap Damgaları* kitabından, Uygurların kullandığı uzun ve dar “Pathî” şemalarına (-ki bu şemalar Yıldırım’a göre cönklerin ilk şekilleri olabilirler-) dair örnekler, Sabri Koz’un cönk arşivinden alınmış örnek cönk fotoğrafları ile Mete Taşlıova tarafından hazırlanan cönk bibliyografyası niteliğinde bir “Kaynakça” bulunur.

Tezler

Bu başlık altında, Türkiye’deki üniversitelerin muhtelif bilim dallarında yapılan, 26 yüksek lisans tezi ele alınıp değerlendirilmiştir. Bugüne kadar Âşık edebiyatı, Tasavvuf edebiyatı, Halk edebiyatı ve Halk biliminin temel kaynağı olan cönkler üzerine herhangi bir doktora çalışmasının yapılmaması ise oldukça üzücü ve ilginç bir durumdur. Yapılan yüksek lisans tezleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Yıl	Tez Yazarı	Tez Adı	Tez Danışmanı	Yapıldığı Üniversite
1995	Aliye Özkan	Bir “Cönk” (İnceleme-Metin-İndeks Asıl Metin)	Saim Sakaoğlu	Selçuk Üniversitesi
1996	Bülent Şahin	Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
1997	Mehmet Necati Demircan	Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
	Dürdane Demir	Zile Kaynaklı Bir Cönk Üzerine Tetkik	Mehmet Arslan	Cumhuriyet Üniversitesi
1999	Nuran Baygül	Tokat ve Divriği Kaynaklı Cönkler	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
	Emine Çongar	Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
	Emine Çelik	Sivas ve Maraş Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
2000	Solmaz Bakay	Sivas ve Hafik Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
2001	Sevgi Öztosun	Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
2002	Deniz Menteş	Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesindeki Yazma Bir Cönk-Mecmua	Mustafa Güneş	Dumlupınar Üniversitesi
	Sevgi Bal Sönmez	İstanbul Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir Tetkik	Burhan Paçacıoğlu	Cumhuriyet Üniversitesi
	Murat Türkyılmaz	Sivas-Yıldızeli, Sivas-Suşehri, Kayseri, Adana Kaynaklı Cönkler Üzerine Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
2004	Dilâra Akbulut	Bir Bektâşi Cöngü Üzerinde Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
2005	Zuhâl Yuvacı	Divriği / Aydoğan Köyü Kaynaklı Cönkler Üzerine Tetkik	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi

2006	Zekeriya Bolat	Niğde - Bor Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik (176 - 177 No'lu Cönk)	Namık Aslan	Niğde Üniversitesi
	Fedayi Dokuz	Niğde - Bor Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik (178 - 179 No'lu Cönk)	Namık Aslan	Niğde Üniversitesi
2010	Yaşar Akça	Ziya Bey Kütüphanesi Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir İnceleme (6732, 6733, 6734 ve 6735 Numaralı Cönkler)	Aktan Müge Yılmaz	Kırıkkale Üniversitesi
	Cavit Güzel	Ziyabey Kütüphanesi Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir İnceleme (6771, 6774, 6776, 6777 Numaralı Cönkler)	Aktan Müge Yılmaz	Kırıkkale Üniversitesi
	Uğur Mesci	Ziya Bey Kütüphanesindeki 6706 No'lu Cönk Üzerine İnceleme	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
	Gülây Yıldızdağ	Ziya Bey Kütüphanesindeki 6709, 6712 Ve 6767 No'lu Cönkler Üzerine Tetkik,	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
	Şahin Bütüner	Ziya Bey Kütüphanesindeki 6707, 6722 ve 6769 No'lu Cönkler Üzerine İnceleme	Doğan Kaya	Cumhuriyet Üniversitesi
2011	Füsun Şalcı Yeşilmurat	Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki 6720 No'lu Cönk Üzerine İnceleme	Şeref Boyraz	Cumhuriyet Üniversitesi
2012	Serkan Düğenci	Ziya Bey Kütüphanesindeki 6740 No'lu Cönk Üzerine Bir İnceleme	Şeref Boyraz	Cumhuriyet Üniversitesi
2015	Cahit Deniz	Niğde-Bor Kaynaklı Cönkler Üzerine Tetkik (1580-6694-42142 No'lu Cönkler)	Namık Aslan	Niğde Üniversitesi

	Omer Hadı Abdel-Rhman	Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki BY6373 No'lu Cönk Üzerine Bir İnceleme	Behiye Köksal	Gaziantep Üniversitesi
	Duygu Kayalık Şahin	18.yy'a Ait Dinî Muhtevalı Bir Cönk	Mustafa İsmet Uzun	Marmara Üniversitesi

Tablodan hareketle cönkler üzerine yapılan 26 yüksek lisans tezinin, 17'sinin Cumhuriyet Üniversitesi'nde, üçünün Niğde, ikisinin Kırıkkale ve birer adedinin de Selçuk, Dumlupınar, Gaziantep ve Marmara Üniversitesi'nde yapıldığı; ağırlıklı olarak Cumhuriyet Üniversitesi'nde yapılan tezlerin 13'ünün, çalışmalarının çoğunu cönkler üzerine yoğunlaştıran Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya danışmanlığında hazırlandığı görülmektedir.

Türkiye'de cönk konulu ilk tez çalışması, 1995 yılında Selçuk Üniversitesinde yapılırken bu tarihten günümüze kadar cönkler üzerine yapılan tez çalışmalarının 1998, 2003, 2007-2009, 2013-2014 yılları hariç aralıksız devam ettiği görülür. Cönklerle ilgili en fazla tez çalışmasının ise beş adet teze 2010'da yapıldığı dikkat çekmektedir.

İçerikleri bakımından tezler incelendiğinde, üniversiteler bazında en fazla tez konusu yapılan cönklerin Sivas kaynaklı olduğu dikkat çeker. Tez çalışmalarının tümü, müstakil olarak bir veya birkaç tane cöngün şekil, muhteva, dil ve üslup açılarından incelenmesine dayanır.

Makaleler / Bildiriler

“Makaleler / Bildiriler” başlığı altında süreli yayınlar ve muhtelif kitaplarda yayınlanan makaleler ile kurultay, sempozyum ve kongrelerde sunulan ya da yayımlanan bildirilerden bazıları hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkiye'de “cönk” konusunda yazılmış ilk makale, 15 Nisan 1928 tarihinde, Mahmud Mesud [Koman] tarafından yazılan, *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası*, S. 3, s. 3-4'te yayımlanan “Cönk” başlıklı yazıdır.⁴

Arap harfleriyle yayımlanan “Cönk” başlıklı kısa çalışmada yazar, elindeki cönklerden hareketle cönk terimini, cönklerin muhtevasını, Türk kültüründeki yeri ve önemini açıklar. Daha sonra, muhtelif kaynaklardan cönk kelimesinin kökeniyle ilgili bilgileri aktararak, cöngün “*Türklerden Çinlilere, bunlardan Japonlara, oradan Hintlilere ve sonradan Avrupa lisanlarına geçmiş Türkçe bir kelime*” (Akt. Görkem, 1995: 75) olduğunu belirtir. Yazarın aynı yıl adını

⁴ İsmail Görkem, (1995: 74) belirtilen makalenin “*Türkiye’de şimdilik cönk konusunda kaleme alınmış ilk yazı olduğunu*” ifade eder. Yazının tam metni için bk. Görkem, 1995: 73-76.

Çukurova'da Memleket olarak değiştiren dergide, “Halkiyat Tettebbularından: Feyzî Efendi Cöngü” başlıklı “*Kara Feyzî Efendi'nin hayatı, eserleri ve cöngünün özellikleri hakkında bilgi*” (Koz, 1993: 426) veren bir çalışması da yayımlanır.

1928-1930 yılları arasında *Çukurova'da Memleket*'te, İsmail Habip [Sevük]'ün yazdığı ve dört cöngün şekil, muhteva, dil ve üslûp özelliklerini anlatan 11 makale yayımlanır. Bu makalelerin muhtevasını, Kara Feyzi Efendi, Aladağlı Mustafa ve İzzet Efendi'ye ait cönkler ile kime ait olduğu bilinmeyen bir cönk oluşturur. Söz konusu makaleler, dergide “Elif-Ha” rumuzuyla yayımlanmıştır. (Koz, 1993: 421)⁵

1939-1946 yılları arasına cönk konulu 49 derleme yazısı ile Eşref Ertekin damga vurur. Ertekin'in muhtelif cönklerden derlediği şiir parçaları, *Çorumlu* dergisinde “Cönklerden Derlemeler” ana başlığı altında yayımlanır. Yayınlar arasında, “Kâzım, Rifat, Mersiyeli İlhamî, Halimî, Nesimî, Hatâî, Kerim Dede, Âşık Ömer, Kul Mustafa” gibi şairlerin şiirleri ile “Medrese Tahsilinin Son Zamanlarda Ne Feci Bir Hale Geldiğini Güzelce Anlatan Bir Destan”, “Derviş Musa Adına Bir Şairin Venedik ve Zara Şehirlerinin Fethi İçin Yaptığı Münacat”, “Molla Hünkâr Kızı Benli Sultan İçin Bir Deyiş”, “Âşık Ömer'in Şu Yazılan Şiirine Ankaralı Hamdi'nin Naziresi”, “Bektaşî Şiir ve Nefesleri”, “Efsanevî Bir Ninni” “Koroğlu Türküsü” (Sular, 2006: 202- 237) gibi başlıklı şiirler bulunur.⁶

1953 yılında öne çıkan bir çalışma ise, Zeki Velidi Togan'ın “Topkapı Sarayında Dört Cönk” adlı, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*,1 (1-4), s. 73- 89'da yayımlanan makalesidir. Togan, makalesinde Topkapı sarayında bulunan hüsn-i hat ve resim albümlerinden 2152 (Baysungur albümü), 2153, 2160 (Akkoyunlu Yakup Bey'in albümleri) ve 2154 (Şah İsmail'in oğlu Behram Mirza albümü) hakkında, muhtevaya yönelik bilgiler verir. Üzerinde detaylı bilgi verilen albümler, Yakup Bey'inkilerdir. Makalede, Yakup Bey albümlerinde eserleri bulunan Ahmet Rumî, Azhar, Mevlana Şemseddin Herevî gibi sanatkârların hayatları ve eserlerine dair bilgiler verilir. Makalenin sonunda ise yazar, sadece sanat tarihinin değil Türk kültür, siyasî ve edebiyat tarihinin ana kaynaklarından olan bu albümler üzerinde nasıl çalışılması ve teşhir edilmesi hususunda tavsiyelerde bulunur.

1959'da dikkatleri üzerine çeken bir diğer çalışma, Şükrü Elçin'in yazmış olduğu “Cönkler ve Mecmualar Üzerine” adlı makaledir. *Türk Yurdu*, 8 (278) (Kasım), s. 22'de yayımlanan bu yazısında Elçin, cönklerin muhtelif özelliklerine, mecmualar

⁵ Söz konusu dergideki çalışmalar, derginin S. 6, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23 ve 24. sayılarında yer alır. Biz, ilki Duygu Kayalık Şahin tarafından hazırlanan cönk konulu çalışmaları içeren bir bibliyografya çalışması hazırladık. Hazırladığımız çalışmada, bu yazımızdaki tüm çalışmaların ayrıntılı künyeleri yer aldığı için bahsedilen ve bahsedilecek olan dergilerdeki çalışmaların sadece sayılarını vermeyi uygun gördük.

⁶ *Çorumlu*'da yayımlanan cönklerle ilgili derleme yazıları hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Sular 2006: 202-37.

ile şekil bakımından ayrılan yönlerine, Türk kültüründeki önemlerine değinerek, cönklerin kaderine terk edilmesini ve onlara duyulan ilgisizliği eleştirir.

1965'te Cahit Öztelli, cönklerden topladığı malzemeleri bir arada yayımlamak ve araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla *Türk Folklor Araştırmaları*'nda ilki "Cönklerden Derlemeler: I" (s. 3910) adını taşıyan beş serilik bir araştırma ve derleme yazısı kaleme alır. Belirtilen derleme yazılarının içinde ise "Yakupzâde, Emir Oğlu, Kara Mahmut, Âşık Hamza, Mâhirî, Koroğlu, Kâtip Osman, Âşık İbrahim, Sehvî" gibi şairlerin şiirleri vardır.⁷

M. Şakir Ülkütaşır'ın 1967'de "Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönklerin Değeri", *Türk Kültürü*, S.60, (Ekim), s. 905-907 arasında yayımlanan kısa bir yazısı vardır. Burada yazar, "cönk" sözcük ve teriminin yabancı kaynaklardaki tanımına yer vererek, kelimenin Türkçe bir kelime olduğunu ve Türklerden diğer milletlere geçtiğine dair görüşlerini Veled Çelebi [İzbudak]'ın ve Mahmud Mesut [Koman]'ın çalışmalarından hareketle aktarır.⁸ Yazar bu makalede, cöngün tanımı ile 15. ve 16. yüzyıllarda tutulmuş cönklerin imlalarına dair genel bilgilere de yer verir.

Dört yıl sonra, 1974'te Müjgan Cunbur'un "Folklor Araştırmalarında Cönklerin Yeri" başlıklı yazısı *I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri*, Ankara: Başbakanlık Basımevi, s. 69-73'te yayımlanır. Yazar, makalesinde görebildiği 500'e yakın cönkten hareketle cönklerin dış yapı (cilt, boyut, kağıt ve imlâ) özellikleri ile muhtevalarına dair bilgiler aktararak bunların folklor kadar kütüphanecilik ve Türk tarihi için de değerli eserler olduğunu anlatır.

1976'da İbrahim Aslanoğlu'nun "Cönklerden Derlemeler" genel başlığı altında *Sivas Folkloru*, S. 39, 40 (Nisan 1976, Mayıs 1976), s. 14-15, s. 20- 21 ile *Türk Folkloru*, S. 7, (Şubat 1980), s. 12-14'te bir dizi derleme yazısı yayımlanır. Belirtilen yazılarda yazar, elindeki cönklerden İzzetî, Züldan Muhammed ve Tarsuslu Sıtkı'ya ait şiirleri yayımlar.

1977-78 yıllarında Hikmet Dizdaroğlu'nun "Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üstüne: Cönklerin Güvenirlik Derecesi" adlı makalesi, üç bölüm hâlinde *Türk Folklor Araştırmaları*'nın S.341, 342, 343 (Aralık 1997, Ocak 1978, Şubat 1978), s. 8183-8184, 8213-8214, 8231-8234'te yayımlanır. Yazar bu makalelerinde genel olarak "saz şiiri" ürünlerinin ağızdan ağıza yayılırken bazı değişikliklere uğradığına, hatta şiirlerin yaratıcılarının bile değişebildiğine dikkat çeker. Yazara göre cönkler, "Saz şiiri araştırmalarına kaynaklık etmek amacıyla hazırlanmış belgeler" (1978: 8234) olmadığı için cönklere dikkatli, kuşkulu, genelleme ve varsayımdan uzak bir bakış açısıyla yaklaşılmalıdır. Dizdaroğlu ilk makalesinde, Ercişli Emrah, Beyoğlu Âşık Kerem'e ait şiirlerin bazı araştırmacılar tarafından Âşık Kerem, Koroğlu, Sümmani gibi şairlere mal edildiğini örneklerle açıklarken,

⁷ Belirtilen dergideki Öztelli'ye ait çalışmalar için bk. S. 9.

⁸ Koman ve İzbudak'ın eserlerinden bire bir aktarılan görüşler için bk. Ülkütaşır: 1967: 906.

makalenin ikinci ve üçüncü yazılarda Kayıkçı Kul Mustafa'ya ait Genç Osman Destanı'nı Karacaoğlan adına yayımlatan Cahit Öztelli'nin çalışmasına değinir.

1982-91 yılları arasında, Rasim Deniz'in "Cönklerden Seçtiklerimiz" ve "Cönklerde / Cönklerdeki" genel başlığı altındaki yazıları *Erciyes Dergisi*'nde yayımlanan S. 53, 57, 58 (Mayıs, Eylül, Ekim 1982), s. 11-13, 17, 16-17; S.61, 65 (Ocak, Mayıs 1983), s. 3-5, 1-3; S. 112 (Nisan), s. 23-26, S. 137 (Mayıs 1989), s. 28-30; S. 137, 163, (Mayıs, Temmuz 1991), s. 28-30, 10-12'de yayımlanır. Bu başlıklar altında "Hicabî", Lütfî, Meftunî, Seyranî, Köroğlu ve Yunus" gibi şairlerin şiirlerinden örnekler verilir.

1984'te Orhan Şaik Gökyay'ın "Cönkler Üzerine" adlı makalesi, *Folklor ve Etnografya Araştırmaları*, İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları, s. 107-173'te yayımlanır. Makale ayrıca, 1995 yılında aynı ad ile *Makaleler 1: Eski, Yeni ve Ötesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 73-147'de de yayımlanmıştır.

Yazar bu makalede cönk kelimesinin "kökeni ve kazandığı anlamlar ve bunların sözlük ve ansiklopedilerde yer alan kayıtları ve açıklamaları, edebî yaratıcıların onu kullanım biçimleri ve anlam yüklemeleri, cönk çeşitleri, mecmualar ile benzerlikleri, saz, tekke, tasavvuf ve divan şiiri, tezyinî sanatlar, tebabet, büyü/sihir, kişisel kayıtlar gibi konular ile ilgilenenler için mükemmel bir yol gösterici çalışmadır. Bu makalede Gökyay, ayrıca, hastalıkları, tedavi yollarını ve ilaçları konu edinen bir cönkten oldukça geniş örnekler verir ve bunların metinlerine bağlı bir de sözlük ekler. Eklerinde, cönklerden yazı ve metin örnekleri ile, bu defterlere ad olan Çin gemilerinden resimler vermiştir" (Yıldırım, 2013: 20).

Makalenin sonunda Gökyay'ın, özellikle halk hekimliği konusunda, cönklerden derlediği bilgileri aktarması oldukça dikkat çekicidir. Bu bilgiler bize, cönklerin halk bilimi için ne denli yoğun malzeme barındırdığına ve cönklere değişik bilim dalları açısından da yaklaşılması gerektiğine dair önemli bilgiler sunar.

Aynı yıl yayımlanan bir diğer çalışma ise Saim Sakaoglu'nun "Cönkler Arasında" genel başlığı ile iki bölüm halinde *Türk Folkloru*'nun S. 58, 61 (Mayıs, Ağustos 1984): 6-8, 24-26 sayfaları arasında yayımlanır. Yazar birinci makalesinde "Kul Mustafa, Gevheri" gibi şairlere ait şiirlerin de bulunduğu sekiz şiire yer verirken, ikincisinde saz şairlerinin hece ve aruzla yazdıkları 10 şiire yer verir.

1985-1992 yılları arasında Hilmi Dulkadir'in, "Mut'ta Bulunan Cönklerden Bektaşî Şiirleri" adı ile yazdığı 18 derleme yazısının, ikisi Yaygın Eğitim *Mut Haber Bülteni*, S. 10, 13 (Haziran 1985, Nisan 1986), s. 15-17, 23-24'te, 16'sı *İçel Kültürü* S. 1, 2, 3 (Ocak, Mayıs, Eylül 1987), s. 9-12, 12-13, 22-24; S.5, 6 (Nisan, Eylül 1988), s. 14-15, 13-15; S. 7 (Ocak 1989), s. 16-17; S. 14, 15, 16, 17 (Mayıs, Temmuz, Eylül 1991), s. 16-17, 22-23, 14-16, 25-26; S. 18, 19, 20, 21, 22, 23 (Kasım, Ocak, Mart, Mayıs, Temmuz, Eylül 1992), s. 19, 14, 22, 17-18, 12-13, 18'de yayımlanır. Yazarın belirtilen yazılarında, Mut'tan elde ettiği cönklerden hareketle 79 şaire ait yaklaşık 700 şiir ortaya çıkarmış ve "Abdal Dede, Arifoğlu,

Âşık Veli” gibi alfabetik sıraya koyduğu şairlerin isimlerine göre şiirlerini de bir bir yayımlamıştır.

1987’de Mehmet Yardımcı’nın “Halk Şiirinde Şairlere Maledilişlerin ve Tabşırma Benzerliklerinin Yarattığı Karışıklıklarla Cönklerden Kaynaklanan Yanılgılar” başlıklı yazısı, *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1987*, Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, s. 425-432’de yayımlanır.

Yazar makalesinde, “tevarüd”⁹ kaynaklı yanılgılar ile cönklerde yer alan şiirleri araştırmadan başkalarına mal eden halk bilimcilerden kaynaklı yanılgılara değinir. Gevheri, Âşık Ömer, Ispartalı Seyrani, Everekli Seyrani, Yozgatlı Himmeti, Molulu Revai gibi şairlerin şiirlerinden verilen örneklerle belirtilen yanılgılar anlatılır.

Aynı yıl Fırat Üniversitesi Yayınları’na neşredilen, *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu*, 5-6 Mayıs 1986 adlı kitapta, Hayrettin İvgin (s. 233-236), Saim Sakaoğlu (s. 219-226) ve Ali Berat Alptekin’e (s. 227-232) ait cönklerle ilgili muhtelif yazılar da bulunur. Bu yazılardan “Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri” başlıklı bildirisinde Sakaoğlu, cönkler sayesinde pek çok bilinmeyen öğrenildiğini, yanlış bilinenin düzeltildiğini, eksik bilinenin de tamamlandığını belirterek cönklerin Türk kültüründeki yeri ve önemine değinir.

1995 yılında İsmail Görkem’in “Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası’nda Yayımlanan Cönklerle İlgili Yazılar”¹ başlıklı makalesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.8, S.1-2, s. 73-76’da yayımlanır. Makale, belirtilen dergide yayımlanan Mahmud Mesud [Koman] ve İsmail Habip [Sevük]’e ait cönk konulu makalelere dikkat çekmek amacıyla yazılmıştır. Görkem makalesinde ilk olarak, “Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası”nın kuruluş amacına ve kurucusu Sevük’e dair bilgilere yer verir. Daha sonra, dergide yayımlanan cönk konulu makaleler ve bu makalelerin muhtevaları hakkında kısa bilgiler verir. Görkem’in çalışmasının sonunda ise Mahmud Mesud [Koman]’a ait “Cönk” başlıklı kısa yazının, yeni harflere çevrilmiş metni vardır.

1995’te Doğan Kaya’nın “Sivas Kaynaklı Cönklerde Yer Alan Şairler ve Şiirleri” adlı makalesi *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 1, s. 43-70’te yayımlanır. Yazar makalesinde, arşivinde yer alan üç cönk ile Kutlu Özen’den aldığı 13 cönkte yer alan Abdal, Bâkî, Cafer gibi şairlerin şiirlerinin ayaklarına, şiirlerin dörtlük, beyit, bent sayısına ve bulunduğu cönk ve varak numaralarına yer verir.

2000’li yıllarda, cönklerle ilgili araştırmalara Doğan Kaya ve Sabri Koz’un pek çok makale ve tebliğ ile katkıda buldukları dikkat çeker.

⁹ Tevarüd “Aynı ortamda, aynı olay karşısında iki değişik aşığın aynı duyguyu duyup, benzer şiir yazma olayı ya da aynı taşırma kullanan âşıkların şiirlerinin birbirine mal edilişi” (Yardımcı 1987:425) anlamına gelir.

Kaya'nın makaleleri, genellikle Sivas kaynaklı cönklerden hareketle oluşturulmuştur: 2001'de yayımlanan "Sivas Kaynaklı Cönklerdeki Maniler", *Altıncı Şehir Sivas*, S. 2 (Ekim-Aralık), s. 34-38; 2002'de Sivas Kaynaklı Cönklerde Kızıldeli" *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi*, 23-28 Aralık 2001, Ankara: Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildirileri, Ankara: Türksev Yayınları, s. 511-526; 2004'te, "Sivas Kaynaklı Cönklerde Şah Hatayı", *I. Uluslararası Şah Hataî Sempozyumu Bildirileri*, 9-11 Ekim 2003, Ankara: Hüseyin Gazi Vakfı Yayınları, s. 177-183; 2012'de "Sivas Kaynaklı Cönklerde Sarı Saltuk", *Bilimsel Eksen*, S. 8 (Sonbahar), s. 15-17 ve 2016'da "Zile Kaynaklı Bir Cönkte Yer Alan Sefil Mahlaslı Halk Şairleri", *Zile Kültür Sanat Dergisi Tarihi ve Kültürüyle III. Zile Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı* 8-10 Ekim 2015, (haz. Mehmet Yardımcı), Zile: Zile Belediyesi Kültür Yayınları, S. 7-8, s. 277-280'de yer alan makaleler bunlardan bazılarıdır.

2001-2003 yılları arasında M. Sabri Koz'un, "Sermet Çifter Kütüphanesi'ndeki Cönkler" genel başlıklı dokuz serilik makalesi *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*'nin S. 1, 3 (Nisan-Mayıs-Haziran, Ekim-Kasım-Aralık 2001), s. 18-23, 16-22'de; S. 4, 5, 6, 7 (Ocak-Şubat-Mart, Nisan-Mayıs-Haziran, Temmuz-Ağustos-Eylül, Ekim-Kasım-Aralık 2002), s. 10-16, 22-28, 10-16, 17-25'de ve S. 8, 9, 10 (Ocak-Şubat-Mart, Nisan-Mayıs-Haziran, Temmuz-Ağustos-Eylül), s. 39-44, 32-37, 24-28'de yayımlanır.

Yazar, belirtilen makale dizisinde "Derviş Cöngü", "Türküler, Şarkılar ve Âşık Deyişleriyle Bir İstanbul Cöngü", "19. Yüzyıl Ortalarından Bir Cönk" gibi başlıklar altında, Sermet Çifter Kütüphanesinde yer alan 27 cönkten 11'ini şekil ve muhteva bakımından ayrıntılı biçimde inceler.

2009 ile 2014 yılları arasında yayımlanan kimi çalışmalarda ise cönklerde yer alan divan şairlerine ve bu şairlerin cönklerdeki şiirlerinden hareketle, divanlarında yer almayan şiirlerine dikkat çeken çalışmalar da yayımlanır. Bu bağlamda, Namiq Musalı'nın "Azerbaycan Cönklerinde Necati Şiirleri" *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu: Ölümünün 500. Yılında Şair Necâti Beğ Anısına 15-17 Nisan 2009*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, s. 149-158'de yayımlanan bildirisi; Mehmet Gürbüz ve Tuğçe Erdal'ın *Millî Folklor*'un 2012 ve 2014'de yayımlanan "Sözlü Kültür Belleğinde Bir Divan Şâirinin İzleri: Cönklerde Nâbî", S. 95 (Sonbahar), s. 54-62.95 ile "Sözlü Kültür ve Yazılı Kültür Bağlamında Cönk ve Mecmualarda Fuzûlî Mahlaslı Şiirler", S. 102, s. 17-28'de yayımlanan makaleleri örnek gösterilebilir.

2013'te M. Sabri Koz'un "Cönk ve Mecmûa Yapraklarından Unutulmuş Türküler", adlı bildirisi *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri*, 21-25 Ekim 2011-Sivas, (haz. Kadir Pürlü), C. III, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, s. 155-174'te yayımlanır. Koz'un bu bildirisi, yazma kaynaklardan folklorik malzeme derleme ilgisi sonucunda oluşmuştur. Bildiride yazar, kitaplığında bulunan muhtelif yazmalardan derlenmiş 12 türkü metni

üzerinde kısa değerlendirmeler yapmış ve bu yazmalardan örnek fotoğraflar sunmuştur.

2015'te, Duygu Kayalık Şahin'in "Cönk' Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi" adlı makalesi, *Turkish Studies*, Volume 10 (12) (Summer), s. 709-726'de yayımlanır. Çalışmada ilk olarak "cönk" kelimesinin kökeni hakkındaki görüşlerden hareketle bir değerlendirme yapılmış, daha sonra sözlük, ansiklopedi maddeleri ve akademik çalışmalardan hareketle "cönk" kelimesinin sözlük ve terim anlamı ile cönklerin önemine değinilerek cönkler üzerine bir bibliyografya denemesi yapılmıştır. Yazarın hazırladığı bibliyografyada 12 adet kitap, 19 adet tez ve 131 adet makale / bildiri künyesi ile toplam 162 künye bulunur.

2016'da M. Fatih Köksal'ın "Şiir Mecmuaları ve Cönklerde Yunûs" adlı çalışması *Yâ Kebîkeç Mecmualar Arasında*, İstanbul: Kesit Yayınları, s. 263-312'de yayımlanır. Köksal bu çalışmasında, şahsi kütüphanesinde bulunan altı şiir mecmuası ve sekiz cönkte yer alan yayımlanmış Yunus Emre divanlarında bulunmayan "Yunus" mahlaslı 38 şiiri neşreder. Yazar, makalesinin inceleme kısmında şiir mecmuaları ve cönklerde tespit edilen şiirlerin, şair biyografilerine, edebiyat tarihimize ve özellikle de divan neşirlerine sağladığı yararlar hususunda da kayda değer açıklamalar yapar.

Ansiklopedi Maddeleri

Bugüne kadar yazılan ansiklopedi maddeleri arasında, cönk ve cönkler hakkında en kapsamlı bilgi içeren yazılar Orhan Şâik Gökyay ve M. Sabri Koz'a aittir.

1993'te Gökyay tarafından yazılan "Cönk" maddesi *TDV İslam Ansiklopedisi*'nin, C. 8, s. 73-75'te yer alır. Belirtilen madde, aynı yazarın 1984'te yayımlanan yukarıda tanıttığımız "Cönkler Üzerine" başlıklı makalesinin kısaltılmış şeklidir.

1977'de M. Sabri Koz'un kaleme aldığı "Cönk" maddesi, *Dergâh Yayınları*'nın neşrettiği *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* C. 2, s. 83-85'te yayımlanır.

Yazar, çalışmasında cöngü "Çoğunlukla Âşık Edebiyatı, Halk edebiyatı ve halkiyat ürünlerini ihtiva eden; uzunlamasına açılan, ensiz, uzun yazma mecmualara verilen ad" (1977: 83) olarak tanımlar.

Koz'un cönkleri yazma mecmua olarak nitelendirmesinin sebebi, mecmuaların şekil bakımından cönklerden farklı, muhteva bakımından cönklerle benzer yönlerinin olmasıdır. Belirtilen sebep dolayısıyla yazar, "Kütüphanelerdeki yazmalar arasında cönkler, esas itibariyle birer mecmua olarak değerlendirildikleri için mecmûa-i eş'ar adıyla fişlenmekte, gerek görülürse fişin bir köşesine "cönkür" notu konulmakta" (1977: 83) der.

Yazar ayrıca, "Ansiklopedik kaynakların hemen hepsinde cönk kelimesinin gemi anlamına geldiği kayıtlıdır" bilgisini verdikten sonra, cönklerin şekil ve

muhtevalarında taşıdıkları zengin malzeme nedeniyle gemilere benzetildiğini belirtir (Koz, 1997: 3-83-84).

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye’de cönkler üzerine yapılan yayımların, belli başlılarının özlü tanıtımları yapılmaya çalışılmıştır. Tanıtımı yapılan çalışmalar, “Kitaplar”, “Tezler”, “Makaleler/Bildiriler” ve “Ansiklopedi Maddeleri” başlıkları altında ve yayım yılları esas alınarak sıralanmıştır.

Cönkler üzerine yapılan çalışmaların kısaca içeriklerini aktardığımız bu çalışmadan hareketle, Türkiye’de yapılan çalışmaların genelinin müstakil olarak bir veya birkaç tane cöngün şekil, muhteva, dil ve üslup açılarından incelenmesinden oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu çalışmanın sonucunda, cönklerin Türk kültürü ve edebiyatındaki yeri ve önemine değinen pek çok çalışmanın da yapıldığını belirtebiliriz.

Çalışmamızın ileride cönkler üzerine çalışacak olanlara bugüne kadar araştırmacılar tarafından geliştirilen metotlar, inceleme yöntemleri ve işlenen konular hakkında fayda sağlamasını umut ediyoruz.

Kaynakça

ALTINOK, Baki Yaşa (2008). *Pehlivanlı Türkmen Aşireti Cönkleri*, Ankara: Ahi Kitap Yayınları.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1978). Karacaoğlan’ın Bir Şiiri Üstüne: Cönklerin Güvenirlik Derecesi III. *Türk Folklor Araştırmaları*, (343) (Şubat), 8231-8234.

GÖRKEM, İsmail (1995). Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası’nda Yayımlanan Cönklerle İlgili Yazılar, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, (1-2), 73-76.

GÜNAYDIN, Yusuf Turan (2005). İnsan Dedesinin Cönkünü Tahrif Eder Mi?, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (36), 287-289.

KOZ, M. Sabri (1993). Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası (Çukurova’da Memleket-Memleket Çukurova’da) ve Halk Kültürü Bakımından Önemi, *Adana Valiliği- Çukurova Üniversitesi II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 20-24 Kasım 1991*. Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 417-437.

KOZ, M. Sabri (2004). Cönkler: İçtenlik ve Sonuç, *Kitap-lık: Babil Kulesi* (Ücretsiz ek), (77), 14-19.

KÖKSAL, M. Fatih (2012). Şiir Mecmularının Önemi ve ‘Mecmuların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP). Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII:

Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı (haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 409-431.

SULAR, Umut Ömer (2006). *Halk Bilgisi Haberleri ve Çorumlu Dergilerinin Konu ve Eğitim Açısından Karşılaştırılarak İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

ŞAHİN KAYALIK, Duygu (2015). ‘Cönk’ Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi, *Turkish Studies*, Volume 10 (12) (Summer), 709-726.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şâkir (1967). Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönklerin Değeri, *Türk Kültürü*, (60) (Ekim), 905-907.

YARDIMCI, Mehmet (1987). Halk Şiirinde Şairlere Maledilişlerin ve Tabşırma Benzerliklerinin Yarattığı Karışıklıklarla Cönklerden Kaynaklanan Yanılgılar, *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri* 7-9 Mayıs 1987. Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 425-432.

YILDIRIM, Dursun (2013). *El Yazması Bir Kitap Türü: Cönk / Cöng (Kayıp Saraybosna Cöngü Bağlamında)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

<http://mecmualar.tr.gg/MESTAP-Projesi-Hakk%26%23305%3Bnda.htm>.
